

CAPUL I

ISTORIA ȚĂRILOR ROMÎNE

DE LA 1822—1848.

I

ISTORIA ȚĂRILOR ROMÎNE DE LA 1822—1834

I. GRIGORIE GHICA ȘI IOAN SANDU STURZA.

Grigore Ghica în Muntenia ; Ioan Sandu Sturza în Moldova, 1822—1828. Țările române reîncăpuse după mult zbucium și multă bătaie de inimă iarăși sub ocîrmuiri naționale. Era însă numai primul pas făcut cătră a lor regenerare, și trebuia încă străbătută o lungă și anevoioasă cale până să-și vadă ele asigurate într'un chip mai trainic mersul și soarta lor. Cu expunerea acestor lupte, de astă dată nu sterpe ca cele mai multe din cele schițate până aici, ci spornice și de viață dătătoare. avem să ne îndeletnicim în paginile ce urmează, și care încheie lungul șir de împrejurări din care a răsărit, frămîntat de nenorociri, poporul romîn de astăzi.

Domnii nou numiți, Grigore Ghica în Muntenia și Ioan Sturza în Moldova, găsiră țările în care tre-

buiiau să domniască într'o stare prăpădită, jefuită de Eteriști, prădate de Turci ce zdrobise pe aceia, aproape toată populația mai săracă retrasă la munte sau la codri, cea bogată fugită sub alte stăpîniri, și anume din Muntenia în Transilvania, din Moldova în Bucovina și Basarabia. Neorînduelele și mulțimea de oameni răi, adunați în țările romîne sub numele de Eteriști, înmulțise tâlhăritul într'un chip cu totul afară din cale, și cea întâi îngrijire a noilor domni fu de a stîrpi rămășițele bîntuitoare ale foastelor armate grecești. Tălharii erau cu atîta mai primejdioși că, ademenind și pe pămînteni la criminalele lor apucături, găsiu gazdă și tănuire ei¹. Urmărirea lor putea însă da loc la cumplite abuzuri, prin amestecarea oamenilor nevinovați cu tâlhari sau gazde.

Altă greutate ce apăsa asupra țărilor romîne era săcătuirea deplină a vistieriei și neputința de a încasa dările de la o populație fugită și împrăștiată. De aceea domnii recurg la împrumuturi de sumi adese ori cu totul neînsămnaute spre a duce de azi până mîni sarcinile ocîrmuirii². După ce poporul se mai adună, Sturza recurge pentru acoperirea lipsurilor vistieriei la un ajutor de bani peste birul obișnuit³.

Grigore Ghica era un boier patriot și religios. Cînd avea de discutat vre-o împrejurare complicată, el petrecea noaptea în închinare și rugăciuni. De și nu era un om învățat, el posedă știința timpului, limba grecească și cea franceză, învățate parte acasă, parte în școala domnească din București. Ghica se sili, de îndată ce luă frînele ocîrmuirii, să tîmădu-

1. Mai multe ordine pentru prinderea tâlharilor dintre anii 1823—1826 în *Erbiceanu*, Istoria Mitropoliei Moldovei, p. 249, 250, 254—256, 401, 417, 420, 423—425.

2. Ioan Sturza împrumută pentru nevoile vistieriei în 1823 de la banul Enacache Dimitrie 400 de lei și de la căminarul Constantin Botescu 150 de lei pe vadea de doi ani (!); idem, p. 256 și 404.

3. Hrisov din 1823 în *Uricarul*, V, p. 180.

iască măcar în parte rănile lăsate de revoluția grecească. Impotrivă de ceea ce făcu Sturza în Moldova, îl aflăm luînd măsuri pentru ușurarea dărilor, îndeplinind lipsurile din veniturile averilor mănăstirești luate de Turci de la călugării greci. Domnul se mai silește apoi a înfrîna pe dregătorii jăcași ⁴. El vroia să readucă în țară pe boierii înstrăinați încă din vremele Eteriei, și care se aflau în Transilvania; însă ei îl dușmăneau, pretinzînd, după îndemnul consulului rusesc Pini, ce eșise și el în Brașov, că domnul nu ar fi fost ales conform tratatelor dintre ambele curți, a Turciei și a Rusiei. În realitate ei aveau alt candidat de domnie, pe învățatul boier Grigore Brancovanu, și merg atît de departe în ura lor contra lui Ghica, în cît trimit în Muntenia pe doi agenți, un Arnăut al lui Brăncovanu și un Muntenegrean, Ghiță Cuțui, însărcinați să provoace o răscoală contra domnului. Ei ieu sub dînșii pe Toma Brăteanu și pe serdarul Cristea și adunînd vre-o 600 de oameni străini sub arme, vroesc să pornească pandurimea, precum făcuse Vladimirescu; dar sunt bătuti și prinși de Magheru, omul lui Ghica, dați în judecata divanului și osîndiți la spînzurătoare, singura execuțiune ce se îndepline în timpul domniei lui Grigore Ghica ⁵. De la o vreme însă boierii din Transilvania care-și mîncase tot comîndul în pribegirea lor, văzînd că nu pot hotărî pe cei din țară, mai mulți chiar rudenii de ale lor, a trece în contra domnului ⁶, se hotărăsc să revină în țară, unde Ghica îi iartă și-i numește în funcții.

Relațiile exterioare ale lui Ghica erau ușurate prin

4. Vezi în scrisorile lui *Ioan Ghica* c. Alexandri, București, 1884, No. 1. arestarea și aducerea la curte a clucerului Alecu Gheorghiescu.

5. *Ioan Ghica*, Scrisori, p. 93.

6. Alexandru Ghica Barbă-roșă era contra domnului; fratele său Dimitrie Ghica pentru el.

faptul că Rușii fiind pe atunci îndușmăniți cu Turcii, din pricina uciderei patriarhului grecesc, și consulii rusești lipsind din principate, Ghica era lăsat în pace de intrigile muscălești. El era însă cu totul întrat în apele politice austriace, care pe atunci nu era defavorabilă Rusiei⁷. Negoțierile dintre Rusia și Turcia pentru reîndrumarea relațiunilor diplomatice mergând foarte greu, cu cât încordarea între ambele puteri devenia mai rostită, cu atîta și rolul lui Ghica devenia mai anevois. El se hotărăște însă fără șovăire pentru Turci și dă concurs acestora spre a aresta și a le da pe mîni pe un boier de la curtea lui, Alexandru Vilara. Acest boier era foarte bine văzut de curtea Rusiei, pentru că în timpul ocupației dintre 1806—1812 înlesnise toate nevoile Rușilor, executînd mai ales cu mare exactitate ordinele lor privitoare la nesfîrșitele cărături în interesul armatelor. Vilara luînd după cît se vede parte la revoluția grecească, ca unul ce era de obîrșie Grec, el fuge la venirea Turcilor, în Austria, reîntrînd în Muntenia după amnistia proclamată de sultanul. Dar Turcii, pentru a-și răsbuna în contra lui, pun pe pașa de Silistria să'l aresteze, sub cuvînt că ar fi comis jafuri și răpiri de bani, ceea ce se îndeplinește prin patru cavași Turci cu concursul ascuns al ocîrmuirii⁸. Cu toate acestea Turcii urmează obiceiul lor de a nu recunoaște slujbele făcute. Anume ei fiind nevoiți, mai ales după stăruințele Austriei, a retrage armatele lor

7. Intr'o depeșă a lui *Gentz* c. *Gr. Ghica* din 6 Dechemvrie 1822 (*Comte de Prokech-Osten, dépêches inédites du chevalier de Gentz aux hospodars de Valachie*, II, p. 153). agentul lui Metternich, spune despre împăratul rus: „que l'empereur Alexandre n'a pas d'autre voeu que celui de voir l'ordre consolidé dans les principautés“.

8. *Gentz* c. *Ghica*. 4 Iunie 1823, *ibid.* p. 209 nota 1. Din nefericire tocmai depeșă lui *Gentz* în care se relatea pe larg chestiunea lui Vilara a fost lăsată afară, ca fără interes, de editorul depeșilor (*idem*, p. 229). *Comp. Mitrop. Dosotciu* c. *Minciaki*, Martie 1823, *Doc. col. Hurm.* supl., IV, p. 321.

din principate, impun domnilor români ca să îndatoriască pe boieri a lua asupra lor răspunderea pentru toate primejdiile ce s'ar putea întâmpla Turcilor după retragerea trupelor de ocupație. După cât se vede dintr'o depeșă a lui Gentz, Grigore Ghica putu să împună boierilor săi subsemnarea monstruoasei îndatoriri, în puterea trecerei de care se bucura în ochii partidei naționale, pe când în Moldova Ioan Sturza nu putu izbuti din pricina înverșunării dintre el și boieri⁹.

În anul 1827 se formează în București din inițiativa lui Constantin Golescu, societatea literară care deveni mai târziu societatea filarmonică. Din sînul ei care număra ca membri pe însuși frații domnului: Mihalache, Alexandru și Constantin, principele avu mulțămirea a numi un comitet de reforme ale stărei de lucruri existente, care trebuia se alcătuiască regulamentul de reforme prevăzut prin convenția de la Akerman. Comitetul se compunea din banul Grigore Brancovanu, banul Grigore Băleanu, banul Alexandru Filipescu, banul Gheorghe Filipescu, vornicul Stefan Bălăceanu, avînd de secretari pe logofătul Alexandru Vilara și pe Ioan Cătuneanu. Dar acest comitet nu ajunge nici a începe lucrările sale și este suprimat la ocuparea rusască¹⁰.

Politica lui Ghica, prea plecată cătră Turci, îl făcuse rău văzut de Ruși, care în 1828, la ocuparea principatelor, dau ordin generalului Wittgenstein să-l înlătore de la domnie împreună cu Sturza al Moldovei. Ghica se reîntoarce în țară, unde trăiește ca om privat până mai târziu când moare.

Ghica avea pe lîngă el ca om de încredere și bo-

---

9. *Gentz c. Ghica* 13 Iulie 1824, *Dépêches*, II, p. 346.

10. *Heliade*, Echilibrul între antiteze, p. 77.

ier sfătuitor în daraverile politice pe Costache Cîmpineanu, om învățat și deștept.

Despre înalta părere în care Cîmpineanu stătea în ochii domnului face dovada următoare povestire. Delegații turci la conferența de la Akerman în 1826 avînd a trece prin Muntenia, Ghica le trimise spre întîmpinare pe un boier. Fiind acesta cam simplu, Cîmpineanu observă domnului că de și era vorba de Turci, totuși ar trebui să se rînduiască pe lîngă ei un om mai de samă. Se zice că Grigore Ghica ar fi răspuns atunci Cîmpineanului: «Nu cumva te-oi trimite pe dumnea-ta, și apoi, cînd vor veni Turcii să mă vadă pe mine, să zică: Da ce prost domn au Muntenii¹¹». Pe lîngă Cîmpineanu, pentru trebile interne, Ghica lua părerea logofătului Nestor, om petrecut în afacerile juridice. Mai avea încă pe cluceul Trăsnea, care-i conduce toate daraverile bănești și pe unul Măciucă, baș ciohodar, adecă capul gardei palatului, Romîn cu mult simț, cu care se povățuia în multe împrejurări, avînd Măciucă obiceiul a îmbrăca sfaturile sale în forma glumeață, că el, dacă ar fi în locul domnului, ar face așa.

Ioan Sturza, cum vine în domnia Moldovei, găsind vistieria cu totul săcătuită și țara într'o stare atît de desnădăjduită că nu era cu putință a se strînge vre-o dare, după ce merge vre-o cîtva timp cu împrumuturi luate de pe unde putea, recurge la unul mai mare în formă silită de la boieri, la care contribuie cu o sumă însămnată și bancherul cel mai mare al Moldovei din acel timp, Spiru Andrei Pavlu sau Pavli, care este dăruit spre mulțămire cu titlul de căminar¹². Se mai ajută apoi ca și colegul său din Muntenia,

11. Raportată oral de D. Ioan Ghica, fost ambasador la Londra, autorul scrisorilor către V. Alexandri.

12. Arătarea lui T. Codrescu în Uricarul, XIV, p. 39.

cu veniturile mănăstirilor reluate de la Greci¹³. În privirea ocîrmuirii regulează drepturile Jidovilor, dînd foloase cu deosebire celor pămînteni înaintea celor supuși altor stăpîniri. El îi oprește însă a vinde pîne la creștini și a fabrica lumînări de ceară¹⁴. De pe atunci se vede că Evreii erau numeroși în Moldova, un document spuind despre ei că ar fi umplut tîrgurile¹⁵.

În 1827 nefăcîndu-se roadă din pricina unei secete, domnul orînduește să se dea pîne la oameni lipsiți¹⁶. Mai dispune ca toate moșiile ce s'ar afla pe parcursul de la Ocnă la Sculeni să dea pășune cărăușilor sărei. Regulează modul cum să se adune finul pentru caii poștelor turcești; adaoge veniturile caselor podurilor (stradelor) din Iași și a cișmelelor, precum și acele ale cutiei milelor; regulează veniturile mai multor poliții, între altele ale Bacăului; înființază un spital pentru șangăii bolnavi din Tîrgul-Ocna¹⁷; întocmește departamentul pricinilor străine pentru judecarea supușilor, care se făcea totdeauna în fața unui reprezentant al consulului puterii respective¹⁸; în sfîrșit mai hotărăște suprimarea veniturilor dregătorilor și le înlocuește cu fixe¹⁹.

Sturza își mai dă, ca și Ghica, silinți de a înfrîna abuzurile ce întrase atît de adînc în obiceiurile

13. Un raport al divanului cătră domn din 1825, Doc. col. *Hurm.*, supl., IV, p. 74.

14. Hrisoave din 1823 în Uricarul. III, p. 275; 1826, idem, V, p. 32; 1826, V, p. 169.

15. Hrisov din 1804, idem, I, p. 19. Se vede însă că erau săraci, de pe faptul că daraverile bănești, banca, nu era pe mîinile lor, ci pe acele ale Grecilor.

16. Idem, XIV, p. 296.

17. Hrisoave din 1823, idem, XIV, p. 288; V, p. 186, 1823, V, p. 54; 1828, III, p. 10; 1823, VI, p. 475.

18. Hrisov din 1826, idem, XIV, p. 37. Prezența consulilor la judecățile supușilor era obiceiul mai vechiu. Vezi bună oară un document din 1793, idem, XI, 313.

19. Hrisov din 1827, idem, VII, p. 97.

celor însărcinați cu treburile publice. Așa îl găsim impunând unui boier să plătească o cîtîme de făină luată în chip samavolnic de la pitarii din Birlad în vremea rezmeriței, și aflînd că în tăierea unor che-
relele rînduite pentru menziful (poșta turcească), boierul însărcinat cu ea, ar fi pus să se taie și pentru el, trimite o cercetare care să adevereze lucrul²⁰.

Precum însă Grigore Ghica avea nemulțămiri și era împiedecat în activitatea lui reformatoare de boierii pribegiți în Brașov, astfeliu lui Sturza îi pricinuiă o mulțime de greutăți acei eșiți din Moldova în Bucovina. Aceștia îi făceau o crîncenă opoziție și stăruiau din toate puterile în contra lui. Motivul nemulțămirei lor cu purtarea lui Sturza era că el căuta un sprijin în partidul parveniților, ajutat și de cîțiva boieri mai liberali, încuviințînd chiar constituția cea în 77 de articole propusă spre reorganizarea țării; *pointurile* acele de care boierii cei mari ai țării se jăluiau că le-ar fi întocmit *carvunarii*²¹. Prin organul lor cel mai autorizat, învățatul boier Mihail Sturza, refugiații din Bucovina se plîng la consulul rusesc Minciaki contra apucăturilor domnitorului. «Iată, zice Sturza în tînguirea lui, urmările înaintărilor prin care persoane din condiția cea mai de jos au fost rîdicate la primele vrednicii ale țării. Soarta unui popor întreg este încredințată la niște oameni lipsiți de toate cunoștințele, de toată moralitatea, care nu au nimica sfînt și a căror patimă predominantă este setea de bani. Sunt din nefericire și nobili prin-

20. Hrisoave din 1824, idem, XV, p. 360, 1827, V, p. 190.

21. A mea Istorie a Romînilor, Vol. V, p. 512. Adaoge la cele arătate acolo memoriul asupra administrației caimacamului *Vogoride*, 1824, Doc. col. *Hurm.* supl., IV, p. 55: „Les novateurs de la classe inférieure rédigerent en 77 articles une constitution calquée sur des principes qui tendent à une entière désorganisation et subvertissent les institutions de la principauté. Ils en présentèrent à l'hospodar, aussitôt après son arrivée en Moldavie, pour qu'elle fût confirmée“.

tre ei; dar virtuțile strămoșilor nu ar putea să îndreptățască vițiile și crimele urmașilor. Capul ocîrmuirii, în loc de a înăduși atare apucături, le hrănește prin neștiință, lăcomia și destrăbălarea purtării sale. El au ocărit pe Dumitrachi Sturza, unul din deputați, de trădător și complice al boierilor emigrați, pentru că i-a întîmpinat că recunoșterea constituției ar fi protivnică așazămintelor principatului și liniștei țării. A încununat opera lui numind pe Gheorghe Catargiu vistiernic. Mă abțin de la ori-ce eugetări asupra acestui personaj. Boierii emigrați nu pot să-și ascundă primejdia poziției lor, dacă se întorc în țară înaintea anulării parveniților; ei se expun, opunîndu-se tendințelor lor, și vor deveni jertfele înverșunării și a nemoralității lor; dacă ei din protivă se unesc cătră voința lor, vor fi tîriți în catastrofa care le amenință patria. În atare împrejurări nenorocite, ei se gîndesc a trimite o tînguire cătră Poartă asupra stărei de lucruri în ființă, care îi silește a întîrzia cu întoarcerea lor, până se vor nimici rangurile încuviințate parveniților și se va destitui pe domnitor, capul lor»²². Cu toate că consulul rusesc răspunde lui Sturza că boierii să mai amîne trimiterea petiției cătră sultanul iar consulul rusesc Pini, le bănuiește chiar, că ar vrea să răstoarne ei starea de lucruri creată prin tratate, boierii trimit tînguirea lor, ceea ce înfuriază pe domn în contra-le și-l împinge a arunca contribuții apăsătoare pe averile lor. De și domnul mai întărește partida constituțională făcînd încă o bogată împărțire de decrete de boierii printre oamenii de rînd²³, el nu îndrăznește să întărească

22. *M. Sturza c. Minciaki*, 10 Noemvrie 1823, Doc. col. *Hurm.*, supl., IV, p. 22.

23. Darea de samă a generalului Kisseleff despre ocîrmuirea sa în principate, *Papadopol-Calimah* în *Analele Academiei*. IX, p. 94: „Rîndurile boierilor mici se sporiră mult sub fostul domn”. *Memorialul boierilor Moldovei c.*

constituția, fiind oprit printr'un ordin turcesc²⁴. Sturza trimite și el o petiție sultanului prin hătmanul Constantin Mavrocordat. Cîți-va boieri mai inimoși reîntre în țară și, în înțelegere cu mitropolitul, trimit, nu mai mult o nouă tînguire, ci o deputație la Constantinopole, alcătuită din postelnicul Grigore Balș, vornicul Ștefan Roseti, vornicul Gheorghe Rîșcanu și aga Alexandru Roseti, pentru a arăta din viu graiu «starea nenorocită a Moldovei și a chema milostivirea suzeranului ei în favoarea unui popor prăpădit». Ionița Sturza, prefăcîndu-se a nu ști că deputația din țară ar fi plecat cu cunoștința și învoirea boierilor emigrați, le trimite știrea acestei împrejurări, atrăgîndu le luarea aminte asupra faptului că opoziția din țară ar pune și numele lor înainte în atari acte de dușmănie în contra lui.

Boierii însă în loc de a se intimida răspund fără încunjur principelui că și ei se unesc cu protestările celor din țară contra abuzurilor de tot felul ce se comit. «In loc de a se restabili o bună și înțeleaptă ocîrmuire, înoini fără număr au fost întroduse: dări asupritoare, rechiziții nesfîrșite și o apăsare de nesuferit lovire în nenorociții locuitori. Proprietățile noastre fură supuse la contribuții sub numele de împrumuturi, în potriua privilegiilor și apărărilor de care nobleța s'a bucurat în toate timpurile»²⁵. Deputația boierilor este însă arestată de pașa de Silistria, după intervenirea domnitorului. Mihaiu Sturza, capul opoziției contra domnitorului, pentru a se garanta despre vre-o lovitură, cere prin ministrul Nes-

curtea rusăscă 1835, Uricarul, VIII, p. 137: „Ioan Sturza împărțise numeroase boierii la persoane ce nu erau dregători“. Memoriul asupra administrației căimacamului *Vogoride*, Doc. col. *Hurm*, supl. IV, p. 55: „Le prince (Ioan Stourza) porta à 500 le nombre des novateurs promus aux dignités du pays“.

24. Scrisoare din Iași din 3 Februarie 1824, Doc. col. *Hurm*., IV, p. 29.

25. *Boierii emigrați c. Ioan Sturza* 16 Februarie 1824, idem. p. 31.

selrode supușia rusească, pe pașportul cărei puteri el să poată trece în Moldova spre a-și vedea de afaceri ²⁶. Impotrivirea boierilor era motivată în primul loc pe înălțarea în ranguri a mai multor oameni din popor de care se temeau să nu fie înădușiți, și admițându-se constituția propusă de ei, să nu-și piardă privilegiile; iar toate tînguirile lor referitoare la suferințele țării sunt numai înfloriri, care să acopere sau să întărească acest punct capital al cererilor lor. De aceia boierii caută în toate modurile să ajungă la anularea înaintărilor făcute, nu numai pe timpul lui Ioniță Sturza, dar și pe acele ale căimăcămiei lui Vогoride și a domniei ultimului Fanariot ²⁷. În petiția pe care boierii o trimisese sultanului prin deputația cea arestată la Silistria, și care suplică deci nu mai ajunse la destinația ei, boierii arătau drept culme a răului «înaintarea mai multor sutimi de oameni scoși din întunec, a căror vanitate ajunge neștiința lor, și a căror urcare a fost cu îngrijire potrivită de domnitor pentru a avea majoritatea glasurilor ²⁸. Tot așa se gîndeau boierii a stărui ca la cazul unei ocupări a țării de Ruși, să se înșereze în manifestul imperial o clauzulă despre anularea promoțiilor, precum și a tuturor actelor administrative făcute în această perioadă anormală ²⁹.

În niște cugetări asupra stărei Moldovei la începutul lui 1825, datorite după cît se vede penei eloquente și erudite a lui Mihail Sturza, după ce se pune toată speranța de îndreptare în punerea sub su-

26. *M. Sturza c. Ness-trode*. Fevruarie 1824, idem, p. 33: „Sa Majesté que l'Empereur et Roi à l'intervention de Votre Excellence daigna accorder ce j'osais solliciter: l'honneur d'être admis au nombre des sujets de sa Majesté me fut promis". Comp. *M. Sturza c. Alex. Sturza*, Noemvrie 1824, idem, p. 48; mai vezi și p. 58.

27. *Petițiunea boierilor c. împăratul Rusiei*, 1825 idem, p. 87.

28. *Suplica amintită*, din 1824, idem, p. 60.

29. *M. Sturza c. Alex. Sturza* Noemvrie 1824, idem, p. 47.

zeranitatea nemijlocită a unui monarh ortodox și co-religionar, se revine iarăși asupra vecinicei tînguiri a boierilor «că o mulțime de indivizi, folosindu-se de ultimele turburări, au parvenit la cele dintăi dregătorii ale țării, după ce fusese până atunci drojdia societății : acuma ei năzuesc cu toții a governa ; fie care ținteste la culmea măririlor ; fie-care se crede născut pentru stăpînire»³⁰.

Boierii deci neascultînd nici într'un chip de sfaturile și ordinele domnitorului, cerînd neconținut intervenirea Rusiei și Austriei spre a le garanta interesele, supără pe Turci, care dau lui Sturza un firman, prin care îi învoiesc pedepsirea vinovaților, cu atîta mai mult că Turcii avînd încă pe brațe revoluția grecească, nu vroiau să se mai încurce și cu alte daraveri.

Venind firmanul, domnul adună pe toți boierii ce se aflau în Iași, în spătăria cea mare, unde, după ce le cetește porunca sultanului, le ține următoarea cuvîntare amenințătoare. «Pronia rîdicîndu-mă la această treaptă, de unde eram mai mic între d-voastră, a vă stăpîni, eu n'am întrebuintat nici mărimea nici asprimea Grecilor, socotind a vă dobîndi dragostea prin blîndeță : dar n'am amăgit, și bunătatea mea v'a făcut a vă uita datoriile ce vă supun scaunului acestuia pe care șed eu astăzi. Aduceți-vă aminte că noi l'am pierdut prin intrigile noastre și prin goana unuia asupra altuia de l'au stăpînit străinii atîta ani, și Dumnezeu s'a milostivit a ni-l dărui iarăși precum l'am avut. Ce voiți acuma să mai faceți ? Să-l pierdeți, ca să ajungem mai rău poate de cum am fost, în mîinile a cine știe a cărui străin din lume ? Fanarioții

---

30. Considérations sur la Moldavie et la Valachie au commencement de 1825. idem. p. 85: „Dans les assemblées du divan, auxquelles ces individus vondront participer, comme ayant atteint au premières dignités, ils l'emportent par la pluralité des voix“.

acei ce vă plac unora din d-voastră nu mai sunt, nici pot să fie. Drept aceea vom lua măsuri domnești, întrebuițind topuzul și sabia, semnele împărătești pe care ni lea dat sultanul, spre înfrînarea celor neînțelepți, și veți cunoaște de astăzi că are cine a vă stăpîni»³¹.

Și domnul avea dreptate. Luptase țara și boierii pentru răsturnarea domniei străine, și acuma, după ce dobîndise rîvnita dorință, ei nu mai erau mulțămîți nici cu domnul de țară, ci unelteau răsturnarea și a lui. Sturza însă nu și dădea seamă de un lucru, care i-ar fi lămurit îndată motivul cel mai ascuns al opoziției boierilor. Apoi dacă ei ceruse înlăturarea Fanariotilor și restatornicirea domnilor pămînteni, o făcuse spre a-și deschide lor calea către domnie, *lor adecă tuturor*; dar scaunele nefiind de cît două și ei mulți, era învederat că neputînd încăpea cu toții odată cu ele, trebuia totdeauna să alunge și să sape pe acela căruia norocul îi fusese mai plecat. *Pentru ce el și nu eu?* Iată ce nu putea înțelegi fie-care boier.

Ioniță Sturza însă nu se mulțamește numai a dojeni pe boieri; el ie contra tuturor celor bănuți de opozanți măsuri mai aspre, arestînd pe unii la locuințele lor, pe alții surgunindu-i la mănăstiri sau peste Dunărea, «în cît nu mai ajungeau nici cai de poștă nici zapcii care să-i ducă la locurile unde erau destinați»³². După aceea domnitorul schimbă pe cei mai mulți din boierii slujbași, înlocuindu-i cu rude de ale sale, între alții pune pe fiul său Iorgu Sturza vistiernic³³.

31. *Manolache Drăghici*, Istoria Moldovei pe 500 de ani, II, p. 166.

32. *Manolache Drăghici*, II, p. 168. Comp. *M. Sturza c. Severini*, Mart 1834, Doc. col. *Hurm*, supl., IV, p. 34. O listă a boierilor pedepsiți p. 37.

33. *M. Sturza c. Nesselrode*, 13 Mai 1824, idem, p. 38. *Drăghici* I. c.

În anul 1825 boierii emigrați se hotărăsc însă a se reîntoarce în Moldova, întru cât relațiile diplomatice restabilindu-se între Ruși și Turci, și Moldova întrînd iar sub protecția legală a împărăției rusești, boierii nu se mai puteau teme de o răsbunare a domnului³⁴. Prin întoarcerea boierilor emigrați înapoi în Moldova poziția lui Ioniță Sturza se găsea slăbită; căci dacă el putuse înfrunta opoziția familiilor rămase în țară, era mai greu acum a lupta cu toți. Apoi relațiile între Poartă și Ruși fiind restabilite, înădușirea vre-unei mișcări cu concursul numai a Turcilor devenia cu neputință; trebuia și acel al Rusiei, mai mult de cât sigur cu neputință de dobîndit de un domn ce nu se bucura de loc de simpatiile rusești, ca unul ce fusese rînduit numai de Poartă la domnia Moldovei.

Aceste împrejurări făcură pe Sturza să caute a se împăca cu boierii, ceea ce se face prin întărirea vestei anaforale pentru pronomiile Moldovei din 1827, prin care domnul încuviințează boierilor niște privilegii exorbitante, precum nu le avuse nici odată în țările romîne clasa boierească.

Prin ea se încuviința nobilimei *scutirea absolută de ori-ce îndatoriri către stat*, și anume: 1) aceea de a nu-și da fii la armată; 2) de a nu plăti dări, atît personale cît și pentru casele, moșiile, dobitoacele, oile și livezile lor; 3) aceeași scutire pentru iazurile, morile, velnițele, berăriile, și fabricile de ori-ce feliu; 4) de asemenea să fie scutite de dări dijmele trase de boieri din recolta locuitorilor, apoi din orînzele și băuturile pe care singuri boierii erau în drept să le vîndă pe moșiile lor. Ei mai obțin scutiri de dări și

---

34. *Boierii c. împăratul rusesc*, 1825, idem, p. 90: „Le rétablissement des relations diplomatiques entre la Russie et la sublime Porte formellement proclamé va nous faire une loi de rentrer dans nos foyers“.

pentru crîșmele din orașe, iar casele lor trebuia să fie apărate de îndatorirea de găzduire. Cu alte cuvinte boierii nu obțineau nimic mai puțin prin hrisovul lui Sturza de cît scutirea absolută de ori-ce împărțășire a lor la sarcinile statului, pe cînd tot ei se bucurau singuri de toate toloasele. Lucru mai straniu, boierii nu priveau atari drepturi ca ceva nou, ci susțineau cu o siguranță uimitoare că *așa ar fi fost în toate timpurile* în țările romîne și că «nici odată clasa boierească nu a fost supărată cu nici un felu de dări sub ori-ce cuvînt, nume și închipuire»³⁵, neadevăr flagrant dovedit prin întreaga istorie a provinciilor dunărene.

Și Sturza, ca și Ghica, era un partizan sincer al Turcilor, și deci protivnic politicei rusești. În 1827 întorcîndu-se din București prin Iași un agent rus Leprandi, care fusese însărcinat a culege știrile trebuitoare Rușilor pentru trecerea armatelor lor prin țările romîne, domnul îi ordonă să părăsească orașul până în 24 de oare, că altteliu îl va da peste hotar. Cu toată interpunerea consulului rusesc, domnul nu se lasă înduplecat, și Leprandi este nevoit să treacă Prutul. În 1828 cînd armatele rusești ocupară Moldova, acelaș Leprandi veni cu avangarda în Iași, și înfătoșindu-se pe neașteptate înaintea domnului, pe cînd tocmai acesta vorbea în salonul palatului cu mai mulți boieri despre putința întrărei oștirea rusești, Leprandi întrebă pe domn cu ironie: «Prințul meu, cît număr de oameni vroți să vă laș de strajă?» Sturza neîntălegînd franzuțește, întrebă pe boieri ce zice acel musafir neașteptat? Tălmăcindu-i-se vorbele, Sturza răspunsé cu o liniște deplină: «Spune-i dumisale că de vra să mă păzească din poroncă, să-și urmeze datoria lui cum știe; iar de vra să-mi facă țeremonie,

---

35. Hrisovul din 1827, Uricarul II, p. 196.

îi mulțămesc, că n'am trebuință de strajă rusească, fiind-că mă păzește Dumnezeu»³⁶. Din această purtare a lui Sturza, defavorabilă Rușilor, se explică cum de el fu disgrățiat de ei alături cu Ghica al Munteniei, ordonînd împăratul Neculai, la cuprinderea principatelor, ca ambii domni să fie înlăturați, întru cît atrăsese asupra lor nemulțămirea prea înaltă³⁷.

Motivul ce adăugise în inima lui Sturza îndepărtarea lui de Ruși era mai ales următorul: Turcii înfuriați pe Greci pentru răscoala făcută de ei, se hotărîse nu numai a înapoia domniile țărilor romîne pămîntenilor, dar încă a înlătura pe toți Grecii, chiar pe acei ce nu luase nici o parte la răscoală, de la toate funcțiunile statului³⁸. Conform cu aceste scopuri al Porței, găsim și pe Sturza spunînd în proclamația lui că: «Măria Sa sultanul a bine-voit a înlătura ori și ce înrîurire grecească de asupra acestor principate, pentru ca nici o persoană din această națiune să nu se mai poată amesteca în trebile țarei»³⁹. Urmarea unor atari nouă principii de ocîrmuire erau să o simtă în primul loc egumenii greci din mănăstirile țărilor romîne, închinatē cātră cele din Răsărit, cu atît mai mult că și ei erau bānuiți de Turci, și nu fără cuvînt, a fi luat parte la mișcările turburătoare⁴⁰. De aceea în firmanul de numire în domnie a lui Sturza din 1822, sultanul între altele ordonă ca «popii greci ce pānă acuma au fost șāzînd pe la pāmînteștile mănăstiri din care se lucra felurite rāle urmāri, toți sā se izgoneascā și sā se alunge». Tot acest firman mai dispunea ca sā se strice «temelia rāutāților,

36. *Drăghici*, Ist. Mold., II, p. 172.

37. Rescriptul împăratului *Neculai* c. *Wittgenstein*, 1828, Uricarul, IX, p. 391.

38. Nota *Porței* c. *internunciul Austriei*, 10 Iulie 1822, idem, VI, p. 57.

39. Proclamația lui *Ioan Sturza*, 29 Iulie 1822, idem, p. 55.

40. Memoar în chestiunea mănăstirilor închinatē din Moldova publicat în foiletonul *Zimbrului* p. 1855, reprodus de Uricarul, IV, p. 429.

școalele grecești»⁴¹. În conformitate cu aceste dispoziții ale Porței, Sturza în Moldova ca și Ghica în Muntenia alungă de pretutindenea pe călugării greci din mănăstirile ambelor țări, care mănăstiri se reiau sub administrația națională, rînduindu-se un comitet de boieri în fie-care țară, însărcinat a privighia repararea acareturilor și plata datoriilor acestor mănăstiri, în care ele fusese înglodate de administrația destrăbălată a călugărilor greci. La atîta numai convin ambii domni ca să se dea cîte 100.000 de lei pe an din fie-care țară mănăstirilor din Răsărit⁴².

Puțin însă trebuiau să se bucure țările romîne de reîntoarcerea uriașelor avuții reprezentate prin mănăstirile închinat, în mîinile lor. Rușii anume după moartea împăratului Alexandru și încheierea convenției de Akerman în 1826, dau pe față iarăși simpatiile pe care totdeauna le avuse cătră interesele Grecilor, și stăruesc la Turci ca să împună domnilor romîni înapoierea mănăstirilor închinat, în mîinile egumenilor străini. Rușii obțin de la Turci două firme unu cătră Grigore Ghica și celalalt cătră Ioniță Sturza, în anul 1828, prin care li se ordonă a restitui mănăstirile împreună cu toate averile lor călugărilor greci și a le da samă despre veniturile încasate de ocîrmuirile muntenească și moldovenească în decursul anului 1827⁴³.

Cu toată lovitura dată intereselor țărilor prin o asemenea întoarcere a unei măsuri luate, domnii sunt nevoiți a se supune trufașilor Greci, ce veneau acum furioși pentru încercata lor deposedare să se vîre încă mai adînc în inima mănăstirilor, din care

41. Firmanul în Uricarul III, p. 232

42. Pentru instalarea de egumeni pămînteni pentru Muntenia vezi un firman al Porței din 1826, Uricarul, I, (ediția a II-a), p. 168; pentru Moldova anaforaua și hrisovul din acelaș an, idem, p. 372.

43. Uricarul, V, p. 30

primul vînt al reîntregirii vieții românești părăuse că vroiește să-i desrădăcineze.

De și mănăstirile fură înapoiate, se puseră oarecare stavili dispoziției abuzive pe care călugării greci ar fi putut să le iee asupra averilor lor : anume epitropia boierilor fu mănținută ; ea avea să controleze veniturile și cheltuielile mănăstirilor, să îngrijască pentru mîntuirea lor de datorii, pentru rîdicarea și repararea acaretelor, să privegheze darea moșiilor în arendă, cu un cuvînt să îndeplinească funcțiunile unei autorități de control pe lingă egumenii străini. Se dispusese apoi ca suma cu care până acum contribuise mănăstirile închinată la susținerea școalelor țărilor romîne, să fie sporită la de cinci ori pe atîta de cît fusese până atunci, de la 5,000 la 25,000 de lei.

Pentru a înțălege schimbarea dispozițiilor atît a le Rușilor cît și a le Porței cătră Greci, este de trebuință a ne întoarce la schițarea raporturilor generale a le politicei orientale din acest timp.

La expunerea revoluției grecești am arătat care au fost purtarea Rușilor față cu dînsa ; și cum, cu toată adîncea simpatie de care o asemenea mișcare trebuia să se bucure la poporul rusesc, oficial ea trebuia să fie desaprobată, ca una ce lovia în principiul stabilit de sf. alianță ; aceeași contrazicere ca și în țările apusene între simțimîntele popoarelor și politica ocîrmuirilor, ca unele ce și ele și anume Franția, Prusia și Austria subscrisesse alătura cu Rusia actul sfintei alianțe.

Cît despre Anglia ea se afla acuma într'o poziție cu totul alta față cu Poarta, provenită iarăși din schimbarea daraverurilor ei comerciale, și crezu că trebuie să urmeze în afacerea Greciei o politică ceva deosebită. Anume în 1822 Rusia întrodusese sistemul prohibitiv care da o lovitură de moarte comerțului englez cu această țară, ce până atuncia fusese atît

de înfloritor. Fiind oprit comerțul englez cu Rusia, și prin această țară cu Persia și Orientul, Anglia se vede silită a se întoarce iarăși către Turcia, și ea pune în lucrare toate mijloacele pentru a reinnoi cu această țară legăturile de prietenie, ce păreau compromise pentru totdeauna prin războaiele de mai înainte. De acum înainte Anglia începe a vîdea în Turcia, un stat necesar pentru menținerea echilibrului politic al Europei: de acum înainte integritatea împărăției otomane va deveni maxima conducătoare în politica engleză, și în curînd în cea a întregului Apus; va închide ochii acestuia asupra abuzurilor celor mai vederate a le Porței, va tolera chiar acte de barbarie în contra supușilor creștini ai sultanului, numai pentru a mîntui ideea favorită, și va sili pe Rusia, într'un mod indirect a se face apărătoarea creștinilor asupriți, favorizînd astfel însuși o politică pe care avea cel mai mare interes, a o combate din toate puterile. Temîndu-se deci Anglia ca Rusia să nu intervină singură în favoarea Grecilor, căci știea că națiunea rusă doria această intervenire, și că numai împăratul Alexandru i se împotrivise, din motive cu totul personale, propune îndată după moartea acestuia (3 Decembrie 1825), prin o convențiune încheiată în 4 April 1826, intervenirea comună în afacerea Greciei.

Rusia de și nu putea răspinge încheierea unei atari convenții, nu vroia cu toate aceste să sprijine prea pe față elementul grecesc, întru cît țintea tocmai prin purtarea ei reținută față cu cererile lui, să obțină de la Turci alte foloase politice. Nu e vorbă, Rusia protestase contra schimbării de lucruri din principate în urma înădușirii mișcării de acolo; dar aceste protestări se referiau mai ales la stăruința ocupației turcești, și nu atîta la schimbarea regimului domnesc

și înlocuirea lui cu domnitori români, în cît protestarea Rusiei nu putea fi interpretată ca făcută în apărarea intereselor grecești. Rusia stăruia cu mare energie ca Turcii să-și retragă oștirile din principate, făcînd se atîrne de la împlinirea acestei condiții restabilirea relațiilor diplomatice cu ei, întrerupte în urma execuției ordonate de sultan, asupra capilor bisericeii. Turcia se arată asupra acestei împrejurări, de cea mai mare îndărătnicie, vroidnd să se folosească pe de o parte de prilejul ce-i dădea o mai mare autoritate asupra principatelor, pe de alta dorind se constrîngă pe Rusia la retrocedarea unor locuri de lîngă Caucaz, pe care ea le reținea în contra stipulațiilor bine lămurite a le tratatului de București. Tratările și corespondența nesfîrșită asupra acestui punct se urmează pînă la venirea împăratului Neculai la tronul Rusiei⁴⁵, carele hotărît a îndruma o politică mai activă față cu Poarta, somează pe aceasta prin uu ultimatum din 17 Martie 1826 a îndeplini următoarele 3 puncte⁴⁶:

- 1) Restabilirea statului quo în principate.
- 2) Liberarea deputaților serbi.
- 3) Repararea ofenselor aduse Rusiei prin uciderea demnitarilor bisericești.

Nici în acest ultimatum Rușii nu se ocupă de soarta Grecilor. Și acuma ei par a fi uitați de fireasca lor proteguitoare, reprezentanta ortodoxismului, și părăsiți în voia întîmplării. Deprinși de a întrebuița toate evenimentele numai cît ca niște mijloace a le politiceii lor, Rușii nu vedeau în amestecul lor în trebile Greciei, de cît un mijloc pentru a sili pe Poartă să cedeze asupra celorlaltor chestiuni care-i interesau. Ru-

45. *Gentz*, I c II, p. 214, 235, 255, 264, 277, 286, 305, 310, 312, 327, 345, 347, 353, 359, 369, 378, 390, 397, 431, III, p. 15, 41, 45 și 115. Comp protestarea Rusiei în *Paalowo*, I. c. p. 27.

46. *Gentz*, I. c., III, p. 115.

sia, compromisă față cu Grecia prin faptul că ea, de și o stîrnise de atîtea ori în protiva Porței, nu-i dăduse ajutor în momentul critic, nu putea vroi nici într'un mod ca această țară să scape cu totul de sub autoritatea turcească, făcîndu-se neatîrnată. Ținta la care Rusia tindea era o pacificare a Greciei, făcută sub protecția ei, obținînd de la Turci niște concesiuni care se asigure Grecilor neatîrnarea administrativă. Cu alte cuvinte ea vroia să rămîna Grecii tot sub împărăția mahometană, pentru a avea în totdeauna la îndămînă un instrument gata de a turbura și a silui purtarea Turciei față cu dînsa⁴⁶.

Turcii siliți prin acest ultimatum,—care vine tocmai atunci cînd sultanul Mahmud II, desființînd Ienicerii, stîrpișe o cauză de vecinici turburări pentru împărăție, dar totodată dăduse o lovitură de moarte putrei musulmane, nimicînd armata cea mai de frunte, înainte de a fi înființat o alta care să o înlocuiască—se pleacă vroinței Rusiei și încheie convenția de la Akerman în 7 Octomvrie 1826, prin care se stipulează: 1) Confirmarea tratatului de București; 2) o îndreptare de graniță în Besarabia; 3) cedarea punctelor de pe litoratul mării Negre, care fusese restituite Porței prin tratatul de București și pe care Rușii nu apucase a le înapoi; 4) îndatorirea Turciei de a recunoaște Sîrbilor, privilegiile stipulate prin art. 8 a tratatului de București; 5) în privința principatelor se stipulează prin un act adîțional: Hospodarii se aleg dintre boierii indigeni cei mai bătrîni și mai capabili, de cătră divan cu consimțimîntul înaltei Porți. Dacă s'ar întîmpla ca Poarta să nu poată încuviința pe cel ales și motivele ar fi găsire temeinice de ambele curți, atunci se va permite boierilor a propune o altă persoană. Timpul domniei va fi de 7 ani și ei

46. *Gentz* 1. c., II, p. 472.

nu pot fi destituiți de cît pentru crime, despre care Sublima Poartă va informa pe ministrul Rusiei, și cînd, după cercetarea făcută de o parte și de alta, se va găsi vinovat, Hospodarul va putea fi destituit. Dacă domnul ar voi să demisioneze înainte, el va putea să o facă numai cu consimțimîntul ămbelor curți. Hospodarii vor băga în samă reprezentările ministrului M. S. și acele a le consulilor făcute după ordinul său, asupra mîntîinerii privilegiilor principatelor. Aceste vor fi scutite de tribut pe timp de 2 ani și după acest timp tributul se va cere după hatische-rivul din 1802. Hospodarii sunt datori a face cît mai curînd un regulament pentru a îndrepta starea principatelor ⁴⁷.

Cu drept cuvînt s'a spus că Rusia cîștiga prin această convenție mai mult de cît prin un războiu ⁴⁸; căci mai întăi ea dobîndia o întindere înșămnată de teritoriu; apoi dispoziția voluntară din hatihumaiumul anului 1802, schimbîndu-se acuma în obligatorie față cu Rusia, principatele romîne deveniau niște adevărate vasale ale Rusiei, căci aceasta, prin tratatul de față nu se mai mulțămia cu protecțiunea generală a creștinilor, ci lua sub garanția ei niște drepturi speciale a le principatelor, și anume acela de căpitanie, alegerea domnului. Rusia devine arbitru între domn și suzeran și împărțește deci suzeranitatea de fapt cu Turcia; ba, prin înriurirea ei tot mai covîrșitoare la Constantinopole, ajunge a fi adevăratul suzeran, lăsînd Turciei numai cît umbra drepturilor sale. În sfîrșit, vroînd să'și asigure și o înriurare directă în principate asupra purtării domnilor, stipulează acel drept a consulului rusesc de a face observațiuni, care pus în aplicare de Rusia, deprinsă a fi ascultată fără împo-

47. *Ch. de Martens et Ferd. de Cussy, Recueil manuel et partique de traités, conventions, Leipzig. 1846, III, p. 33.*

48. *G. Rosen, Geschichte der Türkei, Leipzig 1866, I. p. 32.*

tivire deveni în curînd mijlocul cel mai nimerit pentru a face să triumfe în totdeauna în principate interesul moscovit⁴⁹.

Convenția de la Akerman ca și ultimatul ce-i dăduse naștere nu conține nici o vorbă despre pacificarea Grecilor. Rusia într'adevăr vroia de o cam dată să se folosească de încurcăturile Porței pentru a dobîndi îndeplinirea propriilor sale interese, rămînînd ca să exploateze chestiunea Grecilor mai tîrziu, atunci cînd va putea trage mai mare folos din ea⁵⁰. Și tocmai așa se întîmplă: După ce convenția de la Akerman este încheietă, Rusia schimbă răceala ce pînă acuma o arătase în privirea trebilor grecești⁵¹, și începutul îl face tocmai prin stăruința pusă de ea la Turci de a li se înapoi mănăstirile închinat din principate. Anglia, care presimțise aceasta, încheiesc după cum am văzut în 4 Aprilie 1826, o convențiune pentru a interveni în comun în trebile Grecilor. Cătră această convențiune alipindu-se și Franția în 6 Iulie 1827, începe împotriva Porței acea lucrare colectivă, care trebuia să-i fie atît de dăunătoare. Anglia și Franța intervenise însă în pacificarea Greciei numai cît pentru a nu lăsa Rusiei o deplină libertate de lucrare, cu atîta mai mult că prin o asemenea purtare corespundeau și cererilor opiniunii publice, care se arătase cu atîta putere în favoarea Grecilor. Aceste trei state trimit o flotă în marea Mediterană pentru a constrînge pe Poartă, la armistițiul pe baza căruia să se poată pune la cale condițiile păcii. Flota aliată, vroind să împedece devastarea Moreei de cătră

49. *Neigebauer*. Die Staatlichen Verhältnisse der Moldau und Walachei, Breslau, 1856, p. 58.

50. Ea îndreptăția această părăsire a cauzei grecești prin aceea că în acest tratat se ocupase de interese exclusiv rusești, pe cînd cauza grecească interesa pe întreaga Europă. *Paalzov*, l. c. I, p. 5. Afacerile principatelor romîne erau deci interese exclusiv rusești!

51. *Gentz*, III, p. 231.

